

! EESMÄRK

Nimetab ühe võõrvõimu, kelle valitsemise all on Eesti olnud.

✓ LÄBIVIIMINE/KONTROLL

Eesti ajalugu on inimasustuse ajalugu praegusel Eesti alal. Selle alguseks loetakse esimese teadaoleva küttide ja kalastajate asula (Pulli asula) eksisteerimist Pärnu jõe ääres umbes 11 000 aastat tagasi. Eesti on olnud eri etappidel eri võimude all, kes on tulnud Rootsist, Taanist, Venemaalt, Poolast, Saksamaalt.

Ülevaade võõrvõimudest Eestis ning vallutuste ja vabadusvõitluse ajalugu põhilised verstapostid (*lisa 31.1*).

Noorkotka teadmisi kontrollitakse mõnes matka tegevuspunktis või õppepäeval, ta oskab nimetada ühe võõrvõimu.

📖 SOOVITUSED

- ▶ Ajaloo lühiülevaade, millele lisaks valitakse mõni rõhuasetus süvitsi selgitamiseks (*lisa 31.2*).
- ▶ Võimalusel käiakse Mahtra talurahvamuuseumis, Eesti Rahva Muuseumis, Laidoneri sõjamuuseumis, Valgamaa Isamaalise kasvatussekspositsioonis vmt, et teemat noorteni paremini viia.

LISA 31.1

Ülevaade võõrvõimudest Eestis ning vallutuste ja vabadusvõitluse ajaloo põhilised verstapostid

- 13. sajandi alguseks on eestlased kujunenud rahvaks ja ühinenud 8 suuremaks maakonnaks. See on riikluseelne õiguslikult vaba ja võrdne ühiskond alles kujuneva ülikonnaga.
- 1200. aastal saavad Saksa ristsõdijad piiskop Alberti juhtimisel Väina jõe ja algab siinsete paganate ehk liivlaste, lätlaste ja eestlaste alade vallutamine.
- Muistse vabadusvõitluse 1208–1227 tulemusena jagatakse eestlaste alad piiskoppide (Tartu piiskopkond 1224, Saare-Lääne piiskopkond 1234), Mõõgavendade ordu ja Taani valitsemise alla.
- 1346. aastal müüb Taani kuningas talle kuulunud Harju-Viru koos Tallinnaga Saksa ordule.
- Liivi sõja 1558–1583 tulemusena jagatakse Eesti alad Rootsi, Taani, Poola ja Venemaa vahel, hiljem omandab Rootsi ka Poolale ja Taanile kuulunud valdused.
- Põhjasõja tulemusena 1700–1721 läheb Eesti ligi kahesajaks aastaks Vene tsaaririigi koosseisu.
- 24. veebruaril 1918 kuulutab Eestimaa Päästekomitee Tallinnas (23. veebruaril 1918 Pärnus) Eesti iseseisvaks vabariigiks.
- 25. veebruaril 1918 algab Saksa okupatsioon (nn. esimene Saksa okupatsioon), mis kestab kuni Esimese maailmasõja lõpuni 11. novembril 1918.
- 28. novembril 1918 algab Vabadussõda. 2. veebruaril 1920 sõlmitud Tartu rahuleping kindlustab Eesti riikliku iseseisvuse.
- 17. juunil 1940 okupeerib Nõukogude Liit Eesti Vabariigi ja Eesti lülitatakse augustis 1940 lõplikult Nõukogude Liidu koosseisu.
- 22. juunil 1941 alanud Saksamaa-Nõukogude Liidu sõjas okupeeritakse Eesti 1941. aasta sügiseks sakslaste poolt.
- 1944. aasta sügisel okupeerib Nõukogude Liit teistkordselt Eesti.
- 1987. aasta kevadel algab Nõukogude-vastane vastupanuliikumine, mida tuntakse laulva revolutsiooni nime all.
- 20. augustil 1991 kuulutab Eesti Ülemnõukogu Eesti taas iseseisvaks riigiks.

LISA 31.2

Ajaloo lühiülevaade

Kiviaeg kestis Eesti alal kuni 2. aastatuhande alguseni eKr. Selle olulisemateks järkudeks loetakse Kunda, Narva, kammkeraamika ja nõorkeraamika kultuure. Kiviaja teisel poolel võeti kasutusele keraamika ning selle lõpus hakkas asustus muutuma paikseks ja välja kujunema põllundus.

Pronksiajal kujunesid Eestis juba suuremad püüasulad, sealhulgas ka kindlustatud asulad, ning toimus tihe suhtlemine naabermaadega. Tekkis kohalik metallitöötlemine ning kinnistusid püüasustus ja põllundus.

Rauaaja alguses hakati rauda sulatama kohalikest soomaagist, arenes relvastus ning laienes asustus. Alates 1. sajandist pKr on Eestit mainitud kirjalikes allikais, lähemaid teateid leidub 1. ja 2. aastatuhande vahetuse Skandinaavia saagades ja Vene leetopissides. 1. aastatuhande teisel poolel arenes Eestis merendus ja kasvas kaugkaubanduse osakaal. 2. aastatuhande alguses tekkisid muinaskihelkonnad ja -maakonnad ning rajati suuri linnuseid. Levima hakkas ka kristlus.

Eesti keskaeg algas maa vallutamise ja ristisõdijate poolt 13. sajandi alguses. Varasemad territoriaalsed üksused (maakonnad, kihelkonnad, linnusepiirkonnad jt) asendusid ristisõdijate riikidega, millest tugevaimaks kujunes Liivi ordu oma, lisaks eksisteerisid Eestis Saare-Lääne ja Tartu piiskopkond ning 1346. aastani kuulus Põhja-Eesti Taanile. Eesti oli tihedalt seotud Saksa kultuuriruumiga: linnad kuulusid Hansa Liitu ja nii linna- kui ka maaeliidi keeleks oli alamsaksa keel. Eesti keel jäi lihtrahva keeleks, mida kõneldi enamasti maal. Keskaja lõpul, 15. ja 16. sajandil, hakkasid Eestis kujunema sunnismaisus ja pärisorjus. Oluline osa kultuurielus oli reformatsioonil, tänu sellele hakkas muuhulgas kujunema ka eesti kirjakeel.

Keskaja lõppedes algas Eesti alal sõdadeperiood, mis kestis 150 aastat, selle vältel toimusid Liivi sõda (1558–1583), Rootsi-Poola sõjad (1600–1629), Vene-Rootsi sõda (1656–1661) ja Põhjasõda (1700–1721, Eesti alal kuni 1710). 17. sajandi keskpaigaks langes kogu Eesti ala Rootsi võimu alla, sel perioodil kindlustus luterlus, rajati Gustav Adolfi Gümnaasium ja Tartu ülikool ning lõplikult kujunes välja ka pärisorjus. Samas püüdis Rootsi riigivõim ka talupoegade olukorda parandada: rajati talurahvakoole ning toimus mõisate reduktsioon.

Põhjasõja järel oli Eesti enam kui 200 aasta vältel (1710–1917) Vene impeeriumi koosseisus. Kohalik võim jäi endiselt baltisakslastest eliidi kätte, pärisorjus kestis kuni 1810. aastateni. Olulised muudatused toimusid 19. sajandil, kui tööstuslik pööre jõudis Eesti linnadesse; lisaks oli oluline roll rahvuslikul ärkamisel sajandi keskpaigas. Eesti keel hakkas muutuma lihtrahva keelest kultuurkeeleks, tekkis rahvusromantiline ajaloo- ja enesenägemus. 19. sajandi lõppu on nimetatud venestusajaks, mil Vene keskvaldumise poliitika tõttu eestlaste rahvuslik liikumine mõnevõrra nõrgenes, kuid samas halvenesid ka baltisakslaste positsioonid. Viimane võimaldas linnaeestlastel poliitikasse sekkuda, eestlaste enamuse poliitiline aktiivsus avaldus esmakordselt 1905. aasta revolutsiooni ajal. 20. sajandi alguses tugevnes uuesti ka rahvuslik liikumine.

Pärast 1917. aasta Veebruarirevolutsiooni saavutas Eesti autonoomia (loodi kogu Eestit ühendav kubermang), kuid see kadus enamlaste võimupöörde järel sama aasta oktoobris. Rahvuslikult meelestatud poliitikud kuulutasid 1918. aasta 24. veebruaril välja Eesti Vabariigi, kuid kuni sügiseni oli Eestis Saksa okupatsioon. Seejärel puhkes Vabadussõda (1918–1920), mis lõppes Tartu rahuga 1920. aasta 2. veebruaril. Järgnenud 20 rahu- ja iseseisvusaastal arenesid Eesti majandus ja kultuur, 1934. aastal kehtestati presidentaalne riigikord.

1939. aastal surus Nõukogude Liit Eestile peale baaside lepingu, millele järgnes anneksioon 1940. aastal. Toimusid massirepressioonid, mille ohvriks langes enamik Eesti eliidist. 1941–1944 oli Eesti Saksamaa võimu all, mille järel taastus Nõukogude okupatsioon, mis kestis 47 aastat. Kuni 1950. aastateni jätkusid massirepressioonid, millest kõige ulatuslikum oli 1949. aasta märtsiküüditamine. Seejärel asendus füüsiline vägivald suuremas osas vaimsega, rahvuslik meelsus oli põlu all kuni 1980. aastate lõpuni.

1980. aastate teisel poolel alanud perestroika tegi võimalikuks Nõukogude Liidu vastased massilised protestid, millest kasvas välja uus iseseisvusliikumine. Eesti toimus Laulev revolutsioon, mida on nimetatud ka uueks ärkamisajaks; alates 1990. aastast võeti selge kurss iseseisvuse taastamisele. Eesti Vabariigi iseseisvus taastati 1991. aasta 20. augustil, uus põhiseadus hakkas kehtima aasta hiljem. 2004. aastal liitus Eesti NATO ja Euroopa Liiduga, 2011. aastal võeti kasutusele viimase ühira euro.

